

De katholiciteit van ‘Kampen’¹

Marcel Sarot

Hoogleraar fundamentele theologie aan de Tilburg School van Catholic Theology TST van de Universiteit van Tilburg

Inleiding

In deze bijdrage zal ik onder ‘Kampen’ niet de prachtige historische stad met die naam verstaan, maar de Theologische Universiteit Kampen uitgaande van de Gereformeerde Kerken in Nederland, in de volksmond ook wel ‘Kampen Broederweg’ of (nu niet meer geheel terecht) ‘Kampen II’ genoemd. Meer in het bijzonder gaat het mij om de theologie zoals die in ‘Kampen’ wordt bedreven. In het recente verleden was ik voorzitter van een commissie die ‘Kampen’ (en de Theologische Universiteit Apeldoorn) adviseerde over haar onderzoek. Toen keek ik naar Kampen vanuit mijn expertise als onderzoeksmanager. Hier kijk ik vanuit een ander perspectief, dat van mijn eigen vakgebied, de systematische theologie. Ik zal dus opnieuw naar de Kamper theologie kijken, maar nu met een theologische bril op. Die bril zal *mijn* theologische bril zijn: het perspectief van een rooms-katholieke fundamenteeltheoloog. Dit is dus het perspectief van een buitenstaander, een ‘vreemd’ perspectief.

Theologen weten, hoe belangrijk een vreemd perspectief kan zijn. Het is precies dit belang dat ons drijft bij de wetenschappelijke exegese van Oude en Nieuwe Testament. Een gevaar van Bijbellezen is dat de verhalen ons zó overbekend zijn, dat wij denken te weten wat er staat, en dat wij al lezend alleen maar bevestigd worden in deze voorkennis. De taak van de exegeet is het dan, de *oorspronkelijke betekenis* van de tekst onder het stof vandaan te halen en ons daarmee te confronteren. Zo vinden wij in de Bijbel niet slechts een bevestiging van wat wij al dachten te weten, maar *leren* wij daadwerkelijk uit Gods woord. In dit leesproces zijn zowel onze voorkennis als de vreemdheid van de tekst van belang. De voorkennis maakt dat wij een initieel begrip hebben, de vreemdheid van de tekst maakt dat wij iets nieuws kunnen leren.²

Dit geldt niet alleen voor de Schrift, maar voor alle leren. Verwantschap en vreemdheid, tussen deze beide polen beweegt zich een vruchtbare gedachtenwisseling. Ik schrijf hier dus als een theoloog die geworteld is in de rooms-katholieke theologie, maar ook als een theoloog die verwantschap ervaart met de Kamper theologie. (Om een voorbeeld te geven: vanuit wat ik zojuist schreef over de functie van de exegese, heb ik veel waardering voor de Kamper exegese, omdat deze er daadwerkelijk op uit is, ons de betekenis van de Schrift te ont-dekken.) Waar ik in het verleden al eens vanuit een managementperspectief naar het Kamper onderzoek keek, zal ik dat nu vanuit een theologisch perspectief doen. Ik doe dat, omdat ik het belangrijk vind dat het managementperspectief niet gaat

¹ In zekere zin is deze bijdrage complementair aan het openingscollege dat ik in 2012 aan de ThUk hield, dat werd gepubliceerd als: Marcel Sarot, ‘Theologie: Een dwaze wetenschap?’ *Nederduitse Gereformeerde Theologische Tydskrif* 53/3-4 (2012), 284–301. Daar gaat het over de publiek functie van confessionele theologie, hier gaat het over de kerkelijke functie van confessionele theologie.

² Voor een goed recent protestants overzicht van de recente geschiedenis van de bijbelse hermeneutiek, zie nu Arie Zwiep, *Tussen tekst en lezer II: Van moderniteit naar postmoderniteit* (Amsterdam: VU University Press, 2013).

overheersen. Ik doe het ook, omdat ik denk dat theologen theologische taal beter verstaan dan managerstaal.

Onder de wereld zal ik niet de *kosmos* verstaan – de schepping als geheel – maar de *oikómenè*, de gehele *bewoonde* wereld. Ik vat ‘wereld’ hier ook niet op in pejoratieve zin, zoals bijvoorbeeld gebeurt wanneer wij zeggen dat satan de heer dezer wereld is en in termen als werelds, wereldmijding en wereldverzaking. Nee, ik zal de wereld hier opvatten als het geheel van de bewoonde aarde, waarop het evangelie gericht is. Daarmee sluit ik aan bij Handelingen 2. In de beschrijving van het eerste Pinksteren valt op dat alle aanwezigen – en dat zijn mensen uit de hele toenmalige bewoonde wereld – de apostelen horen spreken in hun eigen taal (Hand. 2:6–11). Daarmee is, voorafgaand aan elke missie-activiteit van de apostelen, de principiële wereldomvattendheid van de kerk gegeven. Die universaliteit wordt hier niet als een menselijk streven, maar als een betekenisvol geschenk van God neergezet. Doch er wordt nog iets bij gezegd, iets dat op het eerste gezicht in het niet valt bij het wonder dat ieder de apostelen in de eigen taal hoort spreken en dat daarom veel minder vaak wordt opgemerkt: ‘wij allen horen hen in onze eigen taal spreken *over Gods grote daden*’ (Hand. 2:11). Hier wordt derhalve niet alleen de uitgebreidheid van de kerk geponeerd, maar ook dat er een samenbindend element is: de kerk wordt bijeengehouden door Gods grote daden. In de theologie wordt deze universaliteit-rond-een-samenbindend-element meestal aangeduid met de term ‘katholiciteit.’³

Zo kom ik ertoe, het thema ‘Kampen en de wereld’ te interpreteren als ‘de katholiciteit van Kampen.’ Ik ben mij ervan bewust, dat ik daarmee een stap zet, die verre van zelfsprekend is. Catholiciteit is immers een term die meestal op de *kerk* wordt toegepast. In het Nieuwe Testament komt deze term in dit verband nog niet voor,⁴ maar zowel in de Apostolische Geloofsbelijdenis als in de Geloofsbelijdenis van Nicea-Constantinopel belijden wij ons geloof in de *katholieke* kerk. In deze bijdrage interpreteer ik ‘Kampen’ echter als ‘de Kamper *theologie*.’ Als ik het over de katholiciteit van Kampen heb, heb ik het dus niet over de katholiciteit van de kerk, maar over de katholiciteit van de theologie. Dát is minder gebruikelijk. Ik weet mij hierbij echter geïnspireerd door een recent document van de International Theologische Commissie, ‘Theologie vandaag.’

In het navolgende zal ik eerst iets zeggen over het begrip ‘katholiciteit’ in zijn toepassing op de kerk. Vervolgens zal ik uitleggen hoe het begrip katholiciteit ook van toepassing is op de theologie, en wel in deze zin dat het een belangrijke norm voor de theologie aanduidt: alle theologie zou katholiek moeten zijn! Daarmee wordt deze bijdrage een programmatische bijdrage over de theologie, die óók – maar zeker niet uitsluitend – op Kampen van toepassing is. Omdat ik ‘Kampen’ een beetje ken, is mijn betoog wel op ‘Kampen’ gefocust, zonder dat dit steeds concreet zal worden aangeduid.⁵ Wel zal ik op enkele punten met de Kamper theologie in gesprek gaan.

³ Kurt Koch, *Die Kirche Gottes: Gemeinschaft im Geheimnis des Glaubens* (Augsburg: Sankt Ulrich Verlag), 20, grondt de katholiciteit van de kerk in Hand. 2; vgl. CKK 830–831. Ook Jaroslav Pelikan, *Acts* (London: SCM, 2006), 52, schrijft over de katholiciteit van de kerk n.a.v. Hand. 2..

⁴ De term καθολικός komt in het Nieuwe Testament niet voor; één keer vinden we το καθόλου (Hand. 4:18), en dan niet in toepassing op de kerk

⁵ In die zin is wat ik hier doe vergelijkbaar met wat een predikant veelal doet als hij preekt in een gemeente die hij goed kent: hij heeft concrete mensen in gedachten, maar spreekt ze niet bij name aan. Overigens zal ik proberen, prekerigheid te vermijden.

De katholiciteit van de kerk

Wat belijden wij, wanneer wij een *katholieke* kerk belijden? Eén mogelijk misverstand zij hier direct uit de weg geruimd: ‘katholiek’ wordt nog wel eens als eigenaam gebruikt, meestal voor de Rooms-Katholieke kerk.⁶ Zo is het in de geloofsbelijdenis echter niet bedoeld. In de geloofsbelijdenis wordt de term ‘katholiek’ niet gebruikt als eigenaam, maar als descriptieve term. De kern van de betekenis van die term is, zo hebben wij gezien, universaliteit-rond-een-samenbindend-element. Om nog wat scherper in beeld te krijgen wat ‘katholiek’ in de belijdenis betekent, sluit ik aan bij enkele recente publicaties van Barend Kamphuis. Ik doe dat niet omdat ik het volledig met Kamphuis eens ben. Mijn eigen opvattingen over katholiciteit heb ik onlangs elders uiteengezet⁷ en die handhaaf ik en ruil ik niet in voor die van Kamphuis. Nee, ik doe dit vanuit een didactische overweging. Ik wil de lezer er graag van overtuigen dat het begrip katholiciteit zich ook zinvol laat toepassen op de theologie. Nu is het begrip katholiciteit een aangelegen begrip in oecumenische discussies; verschillende kerken leggen eigen accenten in hun uitleg van katholiciteit. Als ik er hier voor zou kiezen om de voluit Rooms-Katholieke accenten te leggen die ik elders heb gelegd, haakt een deel van mijn lezers vermoedelijk al af voordat ik ter zake ben gekomen. De Rooms-Katholieke lezer zou vermoedelijk wel volharden, maar omdat ik mij in deze bijdrage richt tot diegenen die zich met de Theologische Universiteit Kampen verbonden weten, zal het aantal Rooms-Katholieke lezers vermoedelijk gering zijn. Kortom, *for the sake of the argument* zoek ik aansluiting bij een uitleg van katholiciteit die in ‘Kampen’ aanvaardbaar is. Ik zou dit uiteraard niet kunnen doen, wanneer ik van mening was dat Kamphuis de plank helemaal missloeg. Alleen het feit dat er grote overeenkomsten zijn tussen wat Kamphuis over katholiciteit zegt en wat er naar mijn mening over katholiciteit moet worden gezegd, maakt het mij mogelijk mij hier bij Kamphuis aan te sluiten.

Kamphuis⁸ onderscheidt tussen een kwantitatief en een kwalitatief aspect van katholiciteit. Het kwantitatieve aspect is voor Kamphuis van groot belang: ‘Er is geen enkele reden om minachtend te doen over dit kwantitatieve aspect van de katholiciteit. Dat alle volken, natiën en talen tot de kerk behoren, en alle groepen mensen, en dat ze de eeuwen omspan, dat zijn fundamenteel Bijbelse gegevens. Een kerk die dit kwantitatieve aspect mist, heeft alle reden haar bestaansrecht ter discussie te stellen.’ Bij dit aspect moeten wij denken aan:

(1) van alle tijden: ‘De kerk is er vanaf het begin van de wereld tot aan het einde’⁹;

(2) van alle plaatsen (universeel): de kerk ‘is over heel de wereld verspreid, niet alleen van het Westen, maar ook van het Oosten en het Zuiden’;

⁶ Meer hierover in mijn *Belijdenis en katholiciteit* (Tilburg 2013), 20–25.

⁷ Marcel Sarot, *Belijdenis en katholiciteit: Fundamenteel-theologische kanttekeningen bij een voortgaand gesprek* (Tilburg 2013).

⁸ Graag dank ik prof.dr. Barend Kamphuis, die hij mij de volgende artikelen digitaal ter hand heeft gesteld: Barend Kamphuis, ‘De kerk is katholiek of zij is niet. Deel 1,’ *De Reformatie* 19 april 2013, 332–334; ‘De kerk is katholiek of zij is niet. Deel 2,’ *De Reformatie* 3 mei 2013, 354–357; ‘Herman Bavinck on Catholicity,’ te verschijnen in *Mid-America Journal of Theology* 2013. Deze artikelen heb ik bestudeerd met het oog op het nu volgende. Vanwege de digitale vorm waarin ik de artikelen heb geconsulteerd, kan ik niet naar specifieke blz.nrs verwijzen. Ook maakte ik gebruik van een ongepubliceerde lezing van prof. Kamphuis, ‘Katholiciteit Effect Rapportage: Co-referaat bij H. van den Belt, “De katholiciteit van de kerk – inhoud en roeping,”’ conferentie Contactorgaan Gereformeerde Gezindte 2 april 2009.

⁹ Ik kan niet nalaten er op te wijzen dat de gedachte dat de kerk er vanaf het begin van de wereld was, problematisch is.

(3) voor alle mensen: de kerk 'is niet slechts voor bepaalde soorten mensen, maar voor Joden en Grieken, slaven en vrijen, mannen en vrouwen, armen en rijken, niet alleen voor middenklassers, maar ook voor mensen uit achterstandswijken en uit villadorpen.'¹⁰

Kwantitatieve katholiciteit is echter niet alleenzalmakend. Als de meerderheid het kwade volgt, moeten wij niet meebuigen. En er zijn niet alleen nieuwe, maar ook oude dwalingen. Daarom hebben wij ook het kwalitatieve aspect nodig. Hierbij gaat het erom dat de kerk

(4) de gehele leer aangaande de zichtbare en onzichtbare dingen, de hemelse en de aardse, omvat;

(5) alle zonde geneest;

(6) alle deugden en geestelijke gaven bezit.

Katholiciteit is gebonden aan Jezus Christus; in Hem zijn de volheid van het evangelie en de katholiciteit van de kerk lichamelijk aanwezig. Terzijde: dit beklemtoonde onlangs ook de scribe van de Generale Synode van de Protestantse Kerk in Nederland, Dr Arjan Plaisier: 'Echt katholiek is alleen Jezus Christus. Hij is degene in wie het universele heil ligt. Het lichaam van Jezus Christus is het echte katholieke lichaam. Dat lichaam is namelijk verbonden met Jezus Christus en is daarom universeel. "In Christus is noch west noch oost, in Hem noch zuid noch noord."' ¹¹ Kamphuis voegt hieraan toe, dat Christus ook de grens van de kerk bepaalt. Die grens is er echter 'om de ruimte daarbinnen mogelijk te maken.' Bij die ruimte gaat het dan vooral weer om het derde aspect van katholiciteit: de kerk is er voor alle mensen.

De katholiciteit van de theologie

Dat wij geloven in een katholieke kerk is deel van onze belijdenis en daarmee onopgeefbaar. Doch daarmee is nog niet gezegd dat het begrip katholiciteit enkel en alleen op de kerk van toepassing is. Wij zagen zojuist al hoe Plaisier en Kamphuis beklemtonen dat de katholiciteit van de kerk in de katholiciteit van Christus is geworteld. En in zijn artikel over katholiciteit bij Bavinck laat Kamphuis zien 'that the church's catholicity is rooted in the catholicity of the Christian faith itself.' Daarmee zijn wij dicht bij de gedachte dat ook de christelijke theologie katholiek is, want wat is theologie anders dan de systematische articulatie van datzelfde christelijk geloof?

Als het geloof zelf katholiek is, moet die katholiciteit dus ook in de theologie tot uitdrukking komen. Deze gedachte is nergens zo treffend gearticuleerd als in een recent document van de Internationale Theologische Commissie. Dit is een commissie van dertig gezaghebbende Rooms-Katholieke Theologen die tot taak hebben de bisschop van Rome en de Congregatie voor de Geloofsleer bij te staan in doctrinaire kwesties. Op verzoek van de toenmalige voorzitter van de Congregatie voor de Geloofsleer, Joseph Ratzinger, heeft de commissie een document geschreven over de vraag wat theologie tot *katholieke* theologie maakt.¹² Die vraag is bijzonder prangend geworden tegen de achtergrond van de veelvormigheid van de hedendaagse theologie, een veelvormigheid die mede

¹⁰ De voorgaande citaten zijn genomen uit: Kamphuis, 'De kerk is katholiek of zij is niet. Deel 1.'

¹¹ <http://www.pkn.nl/actueel/Nieuws/nieuwsoverzicht/Paginas/Wie-is-katholiek.aspx> (bezoekt 22 februari 2013).

¹² Internationale Theologische Commissie, *Theologie vandaag: Perspectieven, principes en criteria* (2011) (http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_cti_doc_20111129_theologia-oggi_nl.html). Zie hierover ook mijn 'De eigenheid van de katholieke theologie: Opbouwend-kritische opmerkingen bij een document van de Internationale Theologische Commissie,' te verschijnen in *Collationes* 2013.

wordt bepaald door de veelheid van contexten waarbinnen theologie wordt bedreven. Wat is de eigenheid van katholieke theologie? Het is verrassend dat de Internationale Theologische Commissie die eigenheid niet in confessionaliteit zoekt, door katholieke theologie te definiëren in onderscheid van protestantse of orthodoxe theologie. Nee, aangezien zij theologie ziet als een voluit kerkelijke onderneming, relateert zij de theologie aan de vier *nota ecclesiae*, de vier fundamentele kenmerken van de kerk, en in het bijzonder aan de eenheid en katholiciteit van de kerk.¹³

Het feit dat er één Verlosser is laat zien dat katholiciteit en eenheid noodzakelijk met elkaar verbonden zijn. Theologie exploreert het onuitputtelijke mysterie van God en de talloze wijzen waarop Gods genade heil tot stand brengt in uiteenlopende omstandigheden; daarom neemt theologie terecht en noodzakelijk vele vormen aan, maar omdat ze de sporen zoekt van de unieke waarheid van de drie-ene God en van het ene heilsplan, met als middelpunt de ene Heer Jezus Christus, zal dit theologische veelvoud ook karakteristieke familietrekken vertonen.¹⁴

Dit is een originele inzet, die in het document vruchtbaar blijkt. De Internationale Theologische Commissie probeert niet, de veelheid van benaderingen terug te brengen tot één benadering, en erkent dat theologische pluraliteit nodig en gerechtvaardigd is. Het is immers onmogelijk, 'de overvloed van de goddelijke waarheid' recht te doen in één benadering.¹⁵ Tegelijkertijd bevordert het document ook geen *anything goes* mentaliteit: 'katholiek' is uit haar aard wel een veelomvattend begrip, maar dat betekent nog niet dat alles katholiek is.

Deze benadering van de katholiciteit van de theologie sluit wonderwel aan bij de benadering van Kamphuis. Wij zagen boven al hoe Kamphuis de ruimte van de katholiciteit beklemtoont. In het tweede deel van zijn 'De kerk is katholiek of zij is niet' zegt hij van daaruit ook iets over de ruimte die katholiciteit *binnen de dogmatiek* scheidt. Hij onderstreept de 'trinitarische spreiding': binnen de leer van de Triniteit zal de één meer de nadruk leggen op de voorzienigheid van de Vader, de tweede op het kruis van de Zoon, de derde op de gaven van de Geest. Een dergelijke spreiding is legitiem en past binnen de omvattende katholiciteit van kerk en theologie. Op soortgelijke wijze onderstreept hij vervolgens een christologische spreiding. Ook hier wordt katholiciteit dus *in normatieve zin* toegepast op de theologie.

Dat laatste onderstreep ik op mijn beurt graag. Dat katholiciteit een normatief begrip is, wordt duidelijk wanneer wij ons realiseren wat wij doen wanneer wij ons geloof belijden. Het bidden van de geloofsbelijdenis¹⁶ is niet op de eerste plaats bedoeld als het opzeggen van een reeks claims die wij voor waar houden. De geloofsbelijdenis – en met name de apostolische geloofsbelijdenis – is van origine geen dogmatische, maar een liturgische tekst. Het Apostolicum is immers een doopbelijdenis. Wie deze tekst bidden, zeggen niet slechts wat zij voor waar houden en op wie zij hun vertrouwen

¹³ Adelbert Denaux, 'Katholieke theologie vandaag,' ongepubliceerde lezing aan de Tilburg School of Catholic Theology, Utrecht 15 maart 2013.

¹⁴ 'Katholieke theologie vandaag,' 2.

¹⁵ 'Katholieke theologie vandaag,' 77.

¹⁶ Het is van groot belang dat wij ons realiseren dat de geloofsbelijdenis primair een *gebed* is. Zie bijvoorbeeld *Katholiek gebedenboek: De gebedsschat van de Kerk der eeuwen en de vernieuwde liturgie volgens Vaticanum II* (Brugge: Tabor, ²1986), 46–49; Ambroos Verheul, *Eensgezind volharden in gebed: Een oecumenisch gebedenboek* (Boxtel: KBS, 1988), 131–136.

stellen. Wie de belijdenis uitspreekt, belooft zich met geheel haar hart, ziel en verstand op God te richten. Het bidden van de geloofsbelijdenis lijkt meer op het doen van een trouwbelofte dan op het opsommen van de eigenschappen van je partner. Wanneer wij de belijdenis uitspreken, verbinden wij ons ergens toe, ja, beloven wij iets: God te eren en onvoorwaardelijk te dienen.¹⁷ En als wij de katholiciteit van de Kerk belijden, maken wij die belofte concreet door te beloven dat wij ons in zullen zetten voor de volle ontplooiing van de katholiciteit van de kerk.¹⁸ Wanneer wij de katholiciteit van de kerk belijden, aanvaarden wij derhalve een opdracht: de opdracht die katholiciteit ook waar te maken. En wanneer wij ons realiseren dat katholiciteit ook van toepassing is op de theologie, gaat het ook daar om een opdracht die om inzet van ons theologen vraagt.

De katholiciteit van Kampen

Wat kunnen wij tegen deze achtergrond zeggen over de katholiciteit van de Kamper theologie? Kunnen wij van de theologie ook zeggen, dat zij *van alle tijden* moet zijn? Ik denk het wel: voor de theologie is van groot belang, dat zij zich niet uitsluitend laat gezeggen door wat mensen *nu* belangrijk vinden. Berkhof zei ooit, dat als de theologie de tijdgeest huwt, zij snel weduwe zal worden. Goede theologie verouderd niet snel: 'Niets verouderd, dat aan de diepte van het Evangelie ontspringt.'¹⁹ Dat betekent twee dingen: (1) goede theologie dient zich te laven aan het evangelie; en (2) goede theologie dient zich te laven aan de kerkelijke traditie, waarbinnen dat evangelie is gelezen en gereciepieerd. Ook al dient theologie in te gaan op de vragen van deze tijd, toch dienen haar antwoorden deze tijd te overschrijden en iets van eeuwigheidswaarde te hebben. Theologen dienen hun oren niet te laten hangen naar de laatste mode.

Kunnen wij van de theologie ook zeggen, dat zij *van alle plaatsen* moet zijn? Opnieuw denk ik, dat dit het geval is. Zoals wij de rijkdom van het evangelie vaak beter kunnen vatten, wanneer wij ons er ook van bewust zijn hoe het in eerdere eeuwen begrepen is, zo helpt het ook, om kennis te hebben van hoe het evangelie op andere plaatsen en in andere culturen wordt begrepen. Theologie is daarom uit haar aard een *internationale* onderneming, en het zou vanzelf moeten spreken dat wij als theologen niet uitsluitend en alleen in het Nederlands publiceren en met Nederlandse gesprekspartners in discussie zijn. De rijkdom van het evangelie ontplooit zich het best in een internationale context. Dat wij als theologen deelnemen aan een internationaal gesprek betekent niet alleen dat wij van anderen kunnen leren, maar het betekent ook dat wij op onze beurt wanneer wij iets ontdekken, dat aan de internationale gemeenschap van theologen voorleggen. *Peer review* past dan ook naadloos bij het katholieke karakter van de theologie: in de theologie gaat het niet om de allerindividueelste expressie van de allerindividueelste emotie, maar om datgene wat de toets van de gemeenschap (zowel de kerkelijke gemeenschap als de wetenschappelijke gemeenschap) kan doorstaan.

¹⁷ Het uitspreken van de geloofsbelijdenis is een performatieve act. Vgl. Nicholas Lash, *Believing Three Ways in One God: A Reading of the Apostles' Creed* (Londen: SCM Press, ²2002), 16–18; Sarot, *Belijdenis en katholiciteit*, 36. De *speech act theory* gaat terug op John L. Austin, *How to Do Things with Words* (Cambridge: Harvard University Press, 1962). Over de verdere ontwikkelingen en de toepassing binnen de theologie, zie nu Zwiep, *Tussen tekst en lezer II*, 261–287. Ik maak hier gebruik van de versie van de taaldadentheorie die is ontwikkeld door Vincent Brümmer, *Wijsgerige begripsanalyse: Een inleiding voor theologen en andere belangstellenden* (Kampen: Kok, ³1989).

¹⁸ *Unitatis Redintegratio* 4.

¹⁹ H. Berkhof, *Inleiding tot de studie van de dogmatiek* (Kampen 1982), 58.

Kunnen wij van de theologie zeggen, dat zij *voor alle mensen* moet zijn? Is de theologie ‘niet slechts voor bepaalde soorten mensen, maar voor Joden en Grieken, slaven en vrijen, mannen en vrouwen, armen en rijken, niet alleen voor middenklassers, maar ook voor mensen uit achterstandswijken en uit villadorpen’? Ik mag hopen van wel! Dit zou op minstens drie manieren tot uitdrukking moegen komen. (1) In de eerste plaats in het besef dat verschillende mensen verschillend lezen en daarom ook tot verschillende inzichten komen. Een jood leest het Nieuwe Testament anders dan een heidenchristen, een vrouw anders dan een man. Van die diversiteit aan perspectieven kunnen wij leren, met name door te rade te gaan bij auteurs die een ander perspectief hanteren dan wij. (2) In de tweede plaats dienen wij ons er van bewust te zijn dat goede theologie nooit uitsluitend het particuliere belang mag dienen, maar altijd ook uit moet zijn op het welzijn van geheel de kerk, geheel de wereld. (3) En in de derde plaats kan het goed zijn, dat wij de resultaten van ons wetenschappelijk onderzoek niet alleen voorleggen aan de wetenschappelijke gemeenschap, maar ook – wanneer zij de eerste voorlopigheid ontstegen zijn – aan een bredere kring van lezers. *Kennisvalorisatie*, zoals wij dat tegenwoordig noemen, vloeit als vanzelfsprekend voort uit de katholiciteit van de theologie.

Dat katholieke theologie de *gehele leer* dient te omvatten, spreekt vanzelf. Toch schieten wij ook hier wel tekort. Minder populaire leerstukken (bijvoorbeeld de hel) of Bijbelboeken krijgen *de facto* minder aandacht. De theologie kan onmogelijk *alle zonden genezen*; ik moet eerlijk bekennen, dat ik hier ook wat moeite heb met de formulering: alsof de zonde een ziekte is die ons overkomt! Ik denk echter dat als ik het iets breder formuleer, ook hier een criterium voor goede theologie te vinden is. In de bredere formulering zou ik graag beklemtonen dat de kerk het heil van de mens en van de wereld dient; van theologie mag men vragen, dat zij dat in het oog houdt, en meer prioriteit geeft aan die onderwerpen die in dat licht een speciaal belang hebben.

Als ik tenslotte het zesde criterium zie, moet ik toegeven dat de theologie kan onmogelijk *alle deugden en geestelijke gaven* kan bezitten; dat kunnen slechts mensen. Maar theologen zijn mensen, en zij dienen zich ervan bewust te zijn dat hun theologie niet los kan en mag staan van hun geloofsleven. Leer en leven staan niet los van elkaar; theologie en leven evenmin. Goede theologie leidt tot gebed, en vaak komt zij ook uit dat gebed voort.²⁰

Tenslotte: In het bovenstaande heb ik een pleidooi gehouden voor katholieke theologie. Door aansluiting te zoeken niet alleen bij een document van de Internationale Theologische Commissie, maar ook bij enkele artikelen van Barend Kamphuis, heb ik geprobeerd dit pleidooi ook voor Kamper theologen aanvaardbaar te maken. Laat er geen misverstand over bestaan, dat mijn motivatie niet was, dat de Kamper theologie in dit opzicht bijzonder tekortschiet. Eerder integendeel! Maar net zoals er geloof nodig is om te bidden ‘Heer, ik geloof, kom mijn ongeloof te hulp’ (Mc 9:24), zo is er ook katholiciteit nodig om te bidden: ‘Heer, ik ben katholiek. Help mij katholieker te worden!’ Die bede past niet alleen anderen, maar ook mijzelf.

²⁰ Zonder te willen claimen dat deze artikelen goede theologie bevatten (zulke dingen moet men niet van eigen werk zeggen), kan ik hier toch een paar eigen artikelen noemen die expliciet uit gebed zijn voortgekomen: Marcel Sarot, ‘Ik laat u niet gaan, tenzij Gij mij zegent: Wijsgerige reflecties over vraaggebed,’ *Praktische Theologie* 31(2004), 464-479. Marcel Sarot, ‘Bidt zonder ophouden: Verschillen tussen de protestantse en de rooms-katholieke gebedspraktijk, geduid in ecclesiologisch perspectief,’ *Kerk en Theologie* 59 (2008), 324-336.